

ВОЈНИ АСПЕКТ МОЋИ ЕВРОПСКЕ БЕЗБЕДНОСНЕ И ОДБРАМБЕНЕ ПОЛИТИКЕ

Мајор Саша Јовановић

Европска стратегија безбедности (ЕСБ) један је од показатеља опредељености Европске уније (ЕУ) да на глобалну сцену иступи као јединка са заједничком спољном и безбедносном политиком. У овом тексту дат је кратак осврт на ЕСБ и на значајне показатеље пројекције војне моћи у односу на друге актере међународне заједнице. Поред тога, приказане су одређене предности и слабости војног ангажовања европских снага ради одговора на питање да ли ЕУ има довољно велику војну моћ да самостално утиче на велики број безбедносних питања на глобалном нивоу или је још увек организација групе држава која питања безбедности решава ослонцем на војске својих најразвијенијих држава и НАТО-а (North Atlantic Treaty Organization).

*Аутор ради у Команди ВипВО

Од настанка модерне државе агенда безбедносних изазова ризика и претњи непрестано се

проширивала и продубљивала, од оружаног сукоба, као главне претње некада, све до данашњих изазова везаних за бор-

бу против сиромаштва, глади, заразних болести... Мултидимензионално поимање безбедности¹ управо је и утицало на Европску унију (ЕУ) да, као примарно економска, настоји да постане и политичка и безбедносна заједница са значајним утицајем на глобалној сцени.

Европска унија, као глобални актер, своје деловање првенствено је усмеравала на питања карактеристична за ниску политику (low politics).² Временом се постепено опредељивала да свој утицај испољи и на елементе високе политике (high politics)³ и да тежиште са превенције помери ка успостављању и одржавању мира. Да би утицај био што ефектнији неопходно је било заузети јединствен став свих чланица ЕУ и каналисати га кроз одређене институције.

Тринаест година је прошло откако је Европска безбедносна и одбрамбена политика (ЕБОП) покренута на састанку Европског савета 1999. године у Келну.⁴

Након институционализације политике безбедности и одбране, ЕУ се другачијим приступом међународним односима наметнула као један од актера безбедносних дешавања на глобалној сцени (као носилац неретко комплексних операција подршке миру).

ЕУ на путу ка формирању сопствених оружаних снага

Постхладноратовске поделе негативно су утицале на безбедност на простору европског континента, што је иницирало бројне расправе о његовој безбедности. Главни актери који су утицали на окупљање европских земаља Запада и Истока око институција усмерених ка безбедносним питањима биле су западноевропске државе.

Осим преко НАТО-а неке државе ЕУ остваривале су и додатну гаранцију соп-

¹ Представници Копенхашке школе проширују безбедносну агенду која остаје отворена за различите врсте претњи – Buzan, Waever and de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rinner Publishers, Inc., Boulder, 1998.

² Čarls V. Kegli jr., Judžin R. Vitkof, *Svetska politika: trend i transformacija, 2004, стр. 60.* „Категорија глобалних питања која се односе на економске, социјалне, демографске и еколошке односе између влада и народа”

³ *Ибид.*, стр. 60. „Питања која се односе на војне, безбедносне и политичке односе међу државама”

⁴ Jean-Claude Zarka, *Основи институција ЕУ*, Институт Г17, 2004, стр. 15.

Снимео Д. БАНДА

ствене безбедности преко Западноевропске уније⁵ – WEU (Western European Union), иако та институција није имала војна средства на располагању. Ново стратешко окружење утицало је на WEU да, јуна 1992. године, формулише такозване Петерсбуршке задатке, у којима би се могле ангажовати снаге њених чланица:

- хуманитарни задаци и задаци спасавања,
- задаци очувања мира,
- борбени задаци у кризном менаџменту, укључујући и наметање мира.

На самиту у Мастрихту лидери Европске заједнице одлучили су да Западноевропска унија постане саставни део даљег развоја заједничке спољне и безбедносне политике. Њој је намењена улога да обрађује и спроводи одлуке и поступке ЕУ који се тичу одбране.

Европска унија примарно се определила да се конституише као цивилна сила, чији су главни инструменти за решавање сукоба економске, политичке и хуманитарне природе. Тежиште је стављено на превенцију и спречавање сукоба разуђеном стратегијом којом би се обухватили корени сукоба, тј. решавао проблем екстремног сиромаштва, изостанка економског развоја, недостатка демократских институција, спречавало кршење људских и мањинских права.⁶

Европска унија се постепено опредељује да своје цивилне инструменте допуни и војним, да тежиште са превенције помери ка успостављању и одржавању мира. Промена се образлаже потребом да се ЕУ потврди као значајан и одговоран глобални актер, појавом нових безбедносних изазова који захтевају јачање њених војних структура, као и жељом да се успостави већи степен аутономије у односу на НАТО и Сједињене Америчке Државе, тј. да се умањи асиметрија моћи у сфери безбедности.⁷

Главни и конкретан импулс ка промени опредељења ЕУ у њеном ангажовању у решавању сукоба на светској сцени јесте њено искуство у решавању сукоба на тлу бивше Југославије. Напори ЕУ завршили

су се фијаском; у току кризе политички и војно маргинализовале су је САД и НАТО. На основу тог искуства ЕУ је закључила да корен њеног неуспеха лежи у чињеници да не поседује властиту војну песницу. Она се, због тога, опредељује да своје будуће аутономне акције подупре стварањем уверљиве војне силе и спремношћу да је употреби независно од НАТО-а.⁸

Шест година касније, 1997. године у Амстердаму, шефови држава и влада чланица ЕУ подржали су идеју да ЕУ успостави ближи институционални однос са WEU, у намери да се Западноевропска унија постепено интегрише у структуру ЕУ. Том приликом је ЕУ добила могућност приступа оперативним капацитетима, а Петерсбуршки задаци су унети у Амстердамски уговор. WEU ипак није била способна да обезбеди ефикасну и уверљиву одбрамбену основу за нове изазове с којима су се Европљани суочили.⁹

Декларацијом из Сен-Малоа (1998. године) долази до пресудног помака, јер Британија и Француска потврђују заједничку спремност за постављање европске безбедносне и одбрамбене политике. То је подразумевало изградњу сопствених капацитета за аутономне акције које би почивале на уверљивој војној сили. На самиту у Хелсинкију (1999. године) WEU је инкорпорирана у ЕУ, формулисана је Европска безбедносна и одбрамбена политика, а у оквиру ње лансиран је пројекат развоја *снага за брзо реаговање*. Тиме ЕУ осваја традиционална средства државне моћи. Преко Споразума из Нице (2000. године), стварања аранжмана са НАТО кроз пакет „Берлин плус“, стигло се

⁵ Белгија, Холандија, Луксембург, В. Британија, Француска, Немачка, Италија, Португал, Шпанија и Грчка (1995).

⁶ Р. Накарада, *Европска унија као мировни пројекат*, Институт за европске студије, Београд, стр. 2.

⁷ *Ибид.*, стр. 3.

⁸ *Ибид.*, стр. 4.

⁹ Срђан Глигоријевић, *Евроатлантска ревија, Безбедносна сарадња ЕУ и НАТО*, http://eai.org.rs/sr/evroatlantska_revija.html?position=4

Слика 1. Европска унија

до предлога Устава којим се предвиђа да ЕУ не буде само политичка и економска унија него и војноодбрамбени пакт.¹⁰

Европска стратегија безбедности (ЕСБ)

Један од главних изазова ЕУ за успешно вођење спољне политике јесте способност утицаја на проширену агенду изазова, ризика и претњи глобалне безбедности. Изазови, ризици и претње на безбедност ЕУ дефинисани су у Европској стратегији безбедности (ЕСБ).

Европска стратегија безбедности сачињена је на основу нацрта стратегије под називом „A Secure Europe in a Better World” коју је чланицама ЕУ изложио Високи представник ЕУ за заједничку спољну и безбедносну политику, Хавијер Солана, у Солуну, јуна 2003. године. На самиту ЕУ који је одржан 12. децембра 2002. године у Бриселу, овај нацрт, уз мале измене, прихваћен је као прва Европска стратегија безбедности (ЕСБ).

Полазна основа стратегије је промењено међународно политичко, привредно и безбедносно поднебље међународне заједнице. Мултидимензионална карактеристика безбедности и изазови, тзв. soft-security, без обзира на то што су и раније помињани у разним изјавама и декларацијама челника ЕУ, тек у документу Стратегија безбедности ЕУ означавају радикални преокрет у целокупном поимању европске и глобалне безбедности челника ЕУ.¹¹

Стратегија почиње изношењем негативних аспеката новог светског поретка након распада биполарног система европске и светске безбедности. Од 1990. године у разним оружаним сукобима погинуло је више од 4 милиона људи, од чега је више од 20% цивила, а услед разарања више од 18 милиона људи широм света је протерано или избегло. Више од 3 милијарде људи живи са мање од 2 евра дневно, а готово 45 милиона људи годишње умире од глади или неухрањености. Неке врсте заразних и инфективних болести (AIDS, АН1Н1...) постале су глобална опасност. Погоршани социјално-економски услови живота повољно утичу на избијање различитих криза и сукоба. Борба за енергенте доводи до трзавица и међу европским земљама, јер упра-

во Европа увози око 50% нафте и природног гаса, а енергенти управо долазе са кризних подручја (Персијски залив, Северна Африка, Русија).¹²

Сумирајући безбедносна дешавања на глобалном нивоу на почетку 21. века, челници ЕУ у Стратегији безбедности закључују да се ЕУ, у временима када се покушава наметнути као један од кључних актера новог светског поретка, суочава са новим, најразличитијим изазовима безбедности, којима је компликовано одупрети се, а од којих је готово немогуће заштитити се.¹³

Стратегија безбедности ЕУ препознаје данашње доминантне изазове на које ЕУ мора бити спремна и способна да одговори. То су:

- а) *Тероризам*. Након напада на САД и Шпанију тероризам се дефинише као изазов број један. С обзиром на то да тероризам не познаје границе, ЕУ може бити мета, а и место одакле се терористички напади планирају.
- б) *Пролиферација оружја за масовно уништење*. За оружје за масовно уништење (ОМУ) данас нису заинтересоване искључиво само велике силе. Границе између цивилне и класичне војне индустрије знатно су смањене, чиме је отежана и контрола производње. Савремене технологије омогућавају производњу много убојитијих оружја у односу на период хладног рата. Није искључено да и терористичке организације своје циљеве остваре употребом оружја за масовно уништење. Може се само замислити какве последице може имати нуклеарно оружје у рукама терориста!
- в) *Регионални конфликти*. Треба помесити сукобе на нестабилним подручјима европског континента (Балкан), где су присутне европске снаге с циљем обезбеђења стабилности и услова за нормалан демократски развој земаља тог подручја. Поред тога, Европа је окружена регијама са постојећим изворима сукоба различите природе (верски, етнички, питање граница, права мањина, економска заосталост...). Стратегија дефинише Блиски исток, подручје Кашмира, централне Азије и Северне Кореје као приоритете ЕУ.
- г) *Слабе државе*. Корупција, различити облици криминала, злоупотреба власти и политичких функција, непоштовање закона и нефункционисање правне државе најчешћа су карактеристика економ-

¹⁰ Р. Накарада, *Европска унија као мировни пројекат*, Институт за европске студије, Београд, стр. 5–6

¹¹ L. Čehulić, *Европска одбрана*, Политичка култура, Zagreb, 2006, стр. 165.

¹² *Ибид.*, стр. 165

¹³ *Ибид.*, стр. 165–166

ско слабих држава, које најчешће резултира унутрашњим нестабилностима. То може утицати на појаву грађанског рата или на употребу репресивних метода режима који је на власти, а могуће је и преливање сукоба на територијама суседних земаља.

д) *Организовани криминал*. Овде је реч о повезаности одређених структура власти са криминалним групама у реализацији нелегалних радњи, првенствено ради увећања материјалне добити (илегална дистрибуција дроге, наоружања, људи...). Подручје Балкана, Источна Европа и Медитеран су пропусни филтери за наведене илегалне делатности.

Циљеви који су дефинисани Стратегијом су компатибилни са доминантним изазовима безбедности на глобалној сцени, а дефинисани су према приоритету, као и код осталих глобалних актера (УН, САД, НАТО...).

За остваривање постављених циљева Стратегија предвиђа интензивно деловање ЕУ у три основна смера:

- *ЕУ мора бити спремна и способна да се суочи и адекватно реши дефинисане безбедносне изазове који су данас све чешће комбинација цивилних и војних опасности*. То конкретно значи изградњу кохерентне организацијске и логистичке структуре на плану спољне и безбедносне политике, инструме-

ната и конкретних снага за успешно глобално деловање.

- *Јачање безбедности и сарадње са новим суседима ЕУ*. Након проширења ЕУ 2004. године Руска Федерација, Белорусија, Украјина, Кавказ, Медитеран и Блиски исток подручја су која је Брисел одредио као будуће безбедносне приоритете. Јачањем политичких и економских веза ЕУ настоји да на том простору помогне у успостављању демократских и стабилних режима ради уклањања и спречавања ширења негативних утицаја из тих региона у ЕУ.
- *Безбедност ЕУ је део глобалне безбедности, те се ЕУ залаже за мултилатералну међународну заједницу, мултилатерално деловање уз поштовање међународног права*. Фундаментална претпоставка деловања у новом светском поретку мора бити Повеља УН. За ЕУ су глобални ангажман, трансатлантски односи и везе са САД нераскидиви и од пресудног значаја, али је неопходно и да свој фокус спољнополитичког и безбедносног деловања интензивније усмери према Русији, Кини, Индији...

Показатељи војне моћи ЕУ

Одлука о стварању снага за брзо реаговање које је требало, до 2003. године, да

имају 60.000 војника способних за хуманитарне интервенције и одржавање мира и ван територије Европе, донета је 1999. године на састанцима Савета у Келну (јуна) и Хелсинкију (децембра). С обзиром на тешкоће које су се појавиле у операционализиацији изградње снага за брзо реаговање, 2004. године донета је одлука да се створи 13 борбених група (battle groups) са потребним снагама подршке (ваздухопловне и поморске снаге) које би имале 1.500 војника, чија оперативна способност за међународне интервенције треба да буде достигнута до 2007. године. Борбене групе намењене су за реализацију Петерсбуршких задатака. Декларацијом о европским војним капацитетима¹⁴ (у Бриселу 2004. године), поред осталог, предвиђено је и да:

- борбене групе могу да се распореде у кризна подручја која су удаљена до 6.000 km од Брисела на 30 дана, а са могућношћу ротације највише 120 дана,
- земље које нису чланице ЕУ и НАТО могу да се укључе на добровољној основи у формирање борбених група.

Имајући у виду да деловање на глобалној сцени, у војном смислу, подразумева

могућност пројекције војне моћи у различитим условима, на великој дистанци и на дужи период (неколико година), доводе се у питање могућности ЕУ да као војна сила испољи свој утицај на глобалном нивоу.

Да наведене снаге нису довољне да одговоре савременим изазовима безбедности говоре у прилог чињенице да су мултинационалне снаге у операцији у Ираку, које је предводила САД, у априлу 2004. године имале 163.045 војника, а сама мисија ISAF у Авганистану око 120.000 војника.

Неки показатељи говоре да кохезивна ЕУ има и ресурсе и стварну и потенцијалну војну моћ да буде један од доминантних глобалних актера у 21. веку.¹⁵ Одређивање војне моћи једне земље је питање које треба анализирати са више аспеката (војни, политички, економски...). У компарацији војне моћи биће коришћени показатељи финансијских могућности, бројног стања и најзначајније компоненте за њену пројекцију – ваздухопловне војне моћи (авијација и носачи авиона), што су и показали сукоби вођени у последње две деценије.

Подаци из 2011. године:¹⁶

• САД:

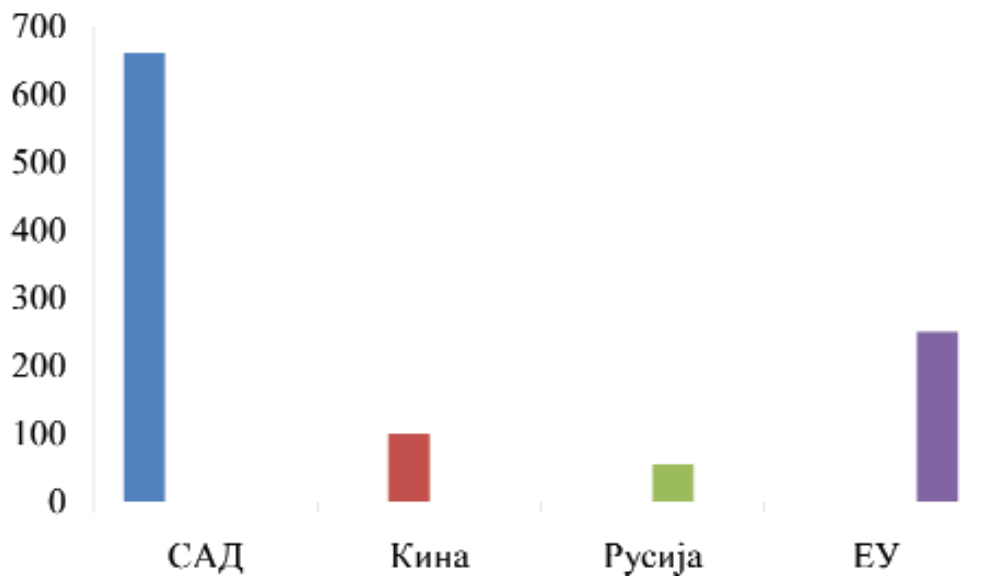
- годишња буџетска средства за одбрану – 692 милијарде долара,
- активни војни састав – око 1.477.896 (активне резерве 1.458.500),

¹⁴ Ибид., стр. 170–171.

¹⁵ S. Huntington, "The U.S. – Decline or Renewal" из „Парадокс америчке моћи“ од Џозефа Наја, 2004, стр. 56.

¹⁶ <http://www.globalfirepower.com/>

Слика 2. Буџети одбране за 2011. годину

- број борбених и транспортних авиона – 18.234.
- број носача авиона – 11.
- *НР Кина:*
  - годишња буџетска средства за одбрану – 100 милијарди долара,
  - активни војни састав – 2.285.000 (активна резерва око 800.000),
  - број борбених и транспортних авиона – око 5.176 (од 2008. до данас произведено више од 3.000 ваздухоплова),
  - број носача авиона – 1.
- *Руска Федерација:*
  - годишња буџетска средства за одбрану – око 56 милијарди долара,
  - активни војни састав – 1.200.000 (активна резерва 754.000),
  - број борбених и транспортних авиона око 2.749 (од 2008. број ваздухоплова мањи за око 1.200),
  - број носача авиона је 1.
- *ЕУ (27 земаља):¹⁷*
  - годишња буџетска средства која земље чланице издвајају за одбрану – између 200 и 300 милијарди долара,
  - активни војни састав – око 1.700.000 (активна резерва око 2.600.000),
  - број борбених и транспортних авиона – око 5.000,
  - број носача авиона – 6.

Поред наведених показатеља, у пракси су се показале одређене предности ЕУ у односу на остале глобалне актере, као потенцијалног носиоца операција.¹⁸ Као прво, ангажовање ЕУ прихватљивије је у појединим деловима света због историјских и културних разлога, али и због одређене политичке рачунице. Поред тога, предност ЕУ у односу на друге актере – носиоце операција је у њеном приступу управљању кризом, који се развија у оквиру ЗБОП. Предност начина који примењује ЕУ у решавању сукоба између зараћених страна, у односу на остале глобалне безбедносне актере, јесте у томе што је он прихватљивији за стране у сукобу, јер се заснива на дипломатским преговорима, војно решење не гура у први план и располаже широким инвентаром оруђа потребних за постконфликтну стабилизацију и реконструкцију.

Међутим, реалност показује да је много више слабости које ограничавају ЕУ да испољи свој утицај у глобалној арени. Упркос усвојеном циљу у Европској стратегији безбедности, који подразумева да се подстакне „развој стратешке културе, брзе и тамо где је потребно, робустне интервенције“, државе чланице различито приступају сла-

¹⁷ <http://uk.reuters.com/article/2012/01/10/uk-europe-defence-idUKTRE8091VZ20120110>

¹⁸ Марко Савковић, *Европска унија као носилац операција подршке миру*, Безбедност Западног Балкана, бр.16 јануар–март 2010. године, стр. 43–45

њу сопствених оружаних снага у операцији унутар ЕБОП-а. То се догађа зато што су унутар ЕУ државе чланице искључиво одговорне за вођење политике одбране. Због тога се њихово виђење претњи безбедности и стратешких интереса разликује од земље до земље. Поред тога, постоји и низ других слабости заједничких европских снага који су се показали у неким операцијама (проблеми финансирања, прецизност мандата, расположиви ресурси, проблеми координације, капацитети за планирање).¹⁹

Закључак

Пошто је присутна у међународном систему, ЕУ свакако може открити да постоје глобални интереси о којима треба да води рачуна, као и глобални задаци које треба да обавља.²⁰

Учињен је велики напредак од почетка 1992. године када је потписан Споразум о ЕУ и заједничкој политици одбране и безбедности.

Европска стратегија безбедности је јасно поставила и дефинисала политичке и безбедносне глобалне циљеве ЕУ и тиме подстакла даље јачање заједничке спољне и безбедносне политике и реализацију њених кључних циљева, изградњу концепта европског безбедносног и одбрамбеног идентитета, али и указала на неке недостатке операционализације та два европска пројекта. У ЕСБ су дефинисани нови приоритети ЕУ и конкретне акције ЕУ, самосталне или у сарадњи са НАТО или УН, које су показале своје предности, али и слабости, операционално-функционалне недостатке европских одбрамбених снага.²¹

Укупна војна моћ ЕУ чини је, наизглед, веома битним актером глобалне безбедности. Међутим, реалност је другачија. Европска унија, тренутно, не располаже сопственим војним снагама које могу озбиљно утицати на савремену агенду безбедносних изазова у глобалној арени. Ипак, присутна је решеност ЕУ да изгради своје сопствене снаге које би подржале Европску политику

¹⁹ Детаљније у издању „Безбедност Западног Балкана“, бр.16, јануар–март 2010. године, Марко Савковић, Европска унија као носилац операција подршке миру, стр. 43–44.

²⁰ Асле Тоје, Стратешка култура и реформа сектора безбедности, Безбедност Западног Балкана, број 14, јул–септембар 2009. године, стр. 19–22.

²¹ L. Čehulić, *Evropska odbrana*, Politička kultura, Zagreb, 2006, стр. 166–168.

Слика 3. Лисабонски уговор

безбедности и одбране, независно од НАТО-а, али и у сарадњи с том организацијом.

Следећи корак је примена Лисабонског споразума, који треба да ступи на снагу 2014. године, када ће се увести доношење одлука већинским системом и развијање недостајућих капацитета.

Несумњиво је да је пред ЕУ још дуг пут пун проблема, али је извесна решеност ЕУ да ће зацртани циљеви бити и остварени.

Литература

1. Buzan, Waever and de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rinner Publishers, Inc., Boulder, 1998.
2. Kegli, Čarls, V. jr., Vitkof, Judžin R., *Svetska politika: trend i transformacija*, 2004.
3. Zarka, Jean-Claude *Основи институција ЕУ*, Институт Г17, 2004.
4. Накарада, Р. *Европска унија као мировни пројекат*, Београд: Институт за европске студије
5. L. Čehulić, *Evropska odbrana*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
6. Џозеф Нај, *Парадокс америчке моћи*, Београд, 2004.
7. Савковић, Марко *Европска унија као носилац операција подршке миру, Безбедност Западног Балкана*, бр.16. јануар–март 2010.
8. Тоје, Асле. *Стратешка култура и реформа сектора безбедности, Безбедност Западног Балкана*, бр. 14. јул–септембар 2009.

Интернет странице:

1. R. Vukadinovic, <http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2006-09-25&id=101230>
2. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Planning_for_EU_military_operations.pdf
3. Срђан Глигоријевић, http://eai.org.rs/sr/evroatlantska_revija.html?position=4
4. <http://uk.reuters.com/article/2012/01/10/uk-europe-defense-idUKTRE8091VZ20120110>
5. <http://www.globalfirepower.com/>